

РОЛЬ ГРИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ

Найбільших успіхів у будь-якій сфері діяльності досягають держави, які мають високий інтелектуальний та творчий потенціал нації. Відомо також, що майбутнє людської цивілізації залежить від реалізації творчих можливостей дітей. Саме тому вчені різних країн працюють над даною проблемою. І все-таки поки що залишається таємницею відповідь на запитання: чому одній людині вдається багато, а іншій ні. Гра – один з найцікавіших видів людської діяльності. Граються діти й дорослі. Це явище здавна привертало увагу людей різних професій: філософів, педагогів, психологів, математиків, соціологів, демографів. Саме в ній виявляються творчі можливості дітей. Головне значення гри пов'язують з дошкільним віком.

Отже, ми вирішили провести експериментальне дослідження в дитячій установі «Дзвіночок» м. Путила Чернівецької області та визначити роль гри у розвитку творчих можливостей дітей.

Об'єктом дослідження була творча активність дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження : творчі здібності дошкільників та їх прояв у грі.

Мета дослідження: прояви творчості у грі в дітей дошкільного віку.

Нами була висунута така гіпотеза: активність, ступінь вживання в роль та гуманістична спрямованість ігрової діяльності дітей дошкільного віку залежить від розвитку їхніх творчих здібностей.

Завдання дослідження:

- провести теоретичний аналіз проблеми впливу творчості на гру дітей дошкільного віку;
- провести експериментальне дослідження творчих здібностей та особливостей їх прояву у грі;
- на основі аналізу експериментальних та теоретичних даних розробити рекомендації щодо розвитку творчих здібностей.

Сухомлинський зазначав, що “гра – це велике світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається потік уявлень, понять про навколишній світ”.

Нині в навчально-виховній роботі з дітьми основна увага приділяється розвитку креативності – умінню творчо розв'язувати проблемні ситуації. Один із показників креативності – здатність створити продукт, який відрізняється оригінальністю, варіативністю.

Важливе місце посідають ігри, що створюються самими дітьми, їх називають творчими, тому що ігрова діяльність має яскраво виражений самодіяльний і творчий характер. Творчі ігри – це такі ігри, в яких виявляються образи, що містять в собі умовне перетворення навколишнього.

Одна з особливостей гри – наявність творчої основи. Вона завжди пов'язана з ініціативою, вигадкою, кмітливістю, винахідливістю. У дослідженні О. Усової, Р.Жуковської відзначено, що в *Наука і освіта*, №4-5, 2007

цьому процесі активно працює уява дитини, емоції та почуття.

Прояви ініціативи і творчості різноманітні. В одних іграх творчість пов'язана з побудовою сюжету і вибором змісту, ролі, в інших виявляється у виборі способів дії, в їх варіативності (хованки, ігри в доміно, м'яч тощо).

Значна творча робота відбувається і в дидактичних іграх, які мають на меті розвиток пізнавальної активності, допитливості, швидкості розумових дій, ініціативи щодо приймання рішень.

Творчий елемент завжди глибоко індивідуалізований, він є носієм індивідуальності кожного гравця, тому гра є засобом розвитку творчості, формуванням здібностей дітей.

У творчих іграх діти відтворюють взаємини, пов'язані з роллю, з позиції власного досвіду, який може бути і негативний, або ж ухиляються від небажаних для себе дій чи виконують їх, керуючись егоїстичними інтересами. Все це цілком можливе у творчій грі; оскільки вона є самостійною діяльністю, і дитина має право на власний розсуд втілювати свій ігровий задум. І в тому і в іншому випадку потрібна допомога дорослого.

У творчій грі все “нібито” “умисно”, але в цьому умовному оточенні, що створюється уявою, багато справжнього: ігрові дії гравців завжди реальні, їх почуття, переживання щирі. Завдяки ігровій уявленій ситуації дитина вчиться мислити про реальні речі й дії. З цією особливістю пов'язане і виникнення задуму у грі. Поява задуму, пошуки засобів для його реалізації мають зв'язок із розвитком творчої уяви й означають перехід до творчої діяльності.

Творчий характер гри підтверджується і тим, що дитина не копіює доволішню дійсність, а наслідуючи те, що бачить, комбінує свої уявлення. При цьому емоційна та інтелектуальна сторони розвитку у грі взаємообумовлені. Дитина по-справжньому переживає те, що відображає у грі, і мислить про те, що раніше емоційно сприйняла.

Педагогічна цінність творчої гри полягає і в тому, що в самому процесі, крім взаємин, визначених змістом, взятою на себе роллю чи правилами, між дітьми виникають стосунки іншого типу – реальні, дійсні, коли діти домовляються про гру, розподіляють свої ролі, контролюють виконання правил. У грі діти легше встановлюють зв'язки між собою, підпорядковують свої дії, поступають одне одному, через те, що це входить до змісту взятих ними на себе ролей.

Творча гра є важливим засобом розумового виховання (формування фундаментальних психічних процесів). Тут немає прямого навчання – розвивається розумова активність дитини, що завжди пов'язана з роботою її уяви.

Отже, творча гра широко використовується і як

засіб естетичного виховання, оскільки діти відображають довколишній світ через роль, образи, і творчі ігри, сприяють розвиткові художніх інтересів, творчості дитини, її художнього смаку.

Для перевірки гіпотези дослідження на базі дитячої установи “Дзвіночок” м. Путила була створена експериментальна група, в яку було підібрано 40 дітей, віком 6-7 років. Серед них 20 дівчаток і 20 хлопчиків. Завдання цієї групи:

- засобами образотворчого мистецтва збагатити та урізноманітнити інтелектуальну та емоційну сферу дітей, сприяти становленню стійкого інтересу до художньої творчості;

- провести ряд заходів з батьками й вихователями для підтримки та стимулювання творчості малюків;

- застосувати різноманітні техніки та прийоми малювання, допомогти дітям розкрити свій творчий потенціал, усвідомити себе справжніми творцями, навчити нестандартно підходити до будь-якого завдання, сміливо і вільно висловлювати власні думки, переживання чи страхи і відтворювати їх на аркуші паперу;

- використати ряд методик, вивчити основні психологічні особливості дітей та їх зв'язок із творчими здібностями;

- сприяти формуванню в дітей естетичного смаку та почуття прекрасного.

Для того, щоб досягти поставленої мети, ми використали спостереження та комплексну психодіагностику, умовно поділену на чотири етапи.

Перший етап стосувався дослідження індивідуальних особливостей психічних процесів дітей, що займалися у групі та соціального становища навколо них.

На початку нашого дослідження ми спробували вивчити психологічний клімат удома та в дошкільній установі, де живуть і виховуються діти, визначити рівень самоідентифікації та ставлення малюків до довколишніх. Задля цього нами було використано ряд проєктивних методик (“Дерево”, “Сім'я”, “Автопортрет”), бесіда з батьками і вихователями та методики визначення рівня мислення (“Що тут зайве?”, “Чого не вистачає?”), пов'язаного з ними рівня уваги та пам'яті (“Що змінилося?”, “Що приховано в малюнку?”).

В результаті було виявлено ряд взаємозалежних факторів, що так або інакше впливають на розвиток творчих здібностей дітей. Так, у тих сім'ях, де батьки по-справжньому люблять свою дитину, систематично з нею займаються, поважають самостійність та заохочують її захоплення й допитливість, усвідомлюють, що їхній малюнок незвичайний й талановитий, дотримуються авторитетного та певною мірою ліберального стилів виховання, діти володіють достатньо високим рівнем розвитку психічних процесів, позитивно ставляться до інших людей та довілля, сприйнятливі до нового, прагнуть нетрадиційно застосовувати свої знання.

На другому етапі нами було досліджено рівень

творчого мислення дітей, що є основою творчості взагалі. За допомогою тестів Дж. Торренса, що були адаптовані і спрощені відповідно до можливостей дошкільнят, ми спробували визначити рівень творчого мислення (креативності) за його складовими: швидкість – кількість елементів за певний проміжок часу; оригінальність – нетрадиційність; гнучкість – ступінь різноманітності ідей. Дослідження складалося з тестів: “Домалюй кружечок”. “Способи використання склянки”. В результаті ми переконалися, що з допомогою обраних методик існує реальна можливість визначити певний рівень творчого мислення. Переважна більшість дітей показали високі результати й набрали значну кількість балів, що свідчить про достатньо розвинутий рівень креативного мислення.

Після того, як було визначено найбільш суттєві індивідуальні особливості дітей ми перейшли до третього етапу, на якому діти займалися образотворчою діяльністю.

«Казковий ліс». Обов'язковою умовою такого заняття був мінімальний вплив з боку керівника та максимальне стимулювання самостійної фантазії дітей. У процесі заняття проводилося спостереження безпосередньо за процесом малювання (вибір чи інтерпретація теми, послідовність виконання окремих частин малюнка, спонтанні мовні вислови, характер емоційних реакцій, наявність пауз під час роботи).

Аналізувалися результати за певними критеріями – оригінальність, незвичайність виконання малюнку, кількість присутніх елементів.

По завершенню заняття в експериментальній групі ми досягнули наступних результатів:

- батьки та вихователі більше дізналися про умови та шляхи розвитку творчих здібностей дітей;

- емоційної сфери малюків та формуванню стійкого піднесеного настрою;

- у процесі дослідження ми виявили індивідуально-психологічні особливості дітей і намітили шляхи подальшої роботи по їх розвитку та вдосконаленню;

- після творчого заняття в дітей значно виріс рівень творчої активності:

- допитливості, бажання імпровізувати, виконувати незвичні завдання;

- постійне стимулювання пошуку власного варіанту рішення допомогло дітям відчувати себе справжніми творцями, це позитивно вплинуло на самооцінку, упевненість у собі.

На четвертому етапі дослідження нами було проведено спостереження за сюжетно-рольовою грою «Сім'я». Спостереження проводили за такими критеріями: активність у грі, уміння вживатися в роль, дружнє ставлення до інших учасників гри, оригінальність виконання ролі.

По завершенню спостереження ми переконалися у правильності результатів: у процесі дослідження ми виявили індивідуально-психологічні особливості дітей і намітили шляхи подальшої роботи по їх

розвитку та вдосконаленню.

Під час гри діти залюбки перевтілювалися в образи людей, тварин чи предметів, відстоювали власну думку.

При проведенні дослідження ми використовували, під час прогулянки, ігри з природним матеріалом. У процесі гри відбувалися закріплення знань про природу, розвивалися мисленнєві процеси (аналіз, синтез).

Дидактичні ігри ми розділили на такі види: ігри-подорожі; ігри-доручення; ігри-припущення; ігри-загадки; ігри-бесіди.

Діти проявили особливий інтерес до рухливих ігор, які їх привабили своєю емоційністю, різноманітням сюжетів та рухових завдань. У цих іграх у дошкільнят була нагода задовольнити притаманний їм потяг до рухів. Виконувалися різні рухи: біг, стрибки, повзання, кидання. Зацікавлені грою діти повторювали одні і ті ж рухи багато разів, не втрачаючи до них інтересу. Ми розрізняли рухливі ігри за змістом, за характером рухових завдань, за засобом організації дітей, за складністю правил. У рухливих іграх ми створювали сприятливі умови для виховання таких якостей, як спритність, швидкість.

У ході експерименту ми виділили великі групи рухливих ігор: сюжетні ігри, безсюжетні ігри, ігрові вправи, ігри з елементами змагання, нескладні ігри – естафети.

Таким чином, результати проведення експерименту показали, що за умови систематичного проведення рухливих ігор помітно збагачується зміст і форми сюжетно-рольових ігор, що сприяє підвищенню рухової активності дітей, більш повноцінному їх розвитку. Висунуте припущення підтвердилося: активність, ступінь вживання в роль та гуманістична спрямованість ігрової діяльності дітей дошкільного віку позитивно

ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л.С.* Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. *Доналдсон М.* Мыслительная деятельность детей. – М.: Педагогика, 1999. – 192 с.

Подано до редакції 11.05.07

РЕЗЮМЕ

Сегодня в воспитательной работе с детьми основное внимание уделяется развитию креативности – умению творчески решать проблемные ситуации. Важное место в развитии творческих возможностей детей представляют игры, какие создаются самими

залежить від розвитку їхніх творчих здібностей.

Аналіз наукової літератури та власні спостереження дали можливість зробити такі висновки:

1. Гра є соціальною потребою і виконує в суспільстві певні функції. Поруч з іншими засобами вона забезпечує передачу накопиченого досвіду від одного покоління до іншого. Невипадково ігри дітей різних народів, часів мають схожу тематику: вони відображають спільні для всіх дітей явища життя.

2. Гра – свідомо і цілеспрямована діяльність. Навіть найпростіші ігри – дії з предметами спрямовані на якусь мету.

3. Гра – вільна, самостійна діяльність, що здійснюється за особистою ініціативою дитини, де значною мірою реалізуються бажання виявити свій задум, по-своєму діяти, змінювати реальне життя.

4. За результатами експериментального дослідження ми змогли переконатися, що висунута гіпотеза була правомірною – активність, ступінь вживання в роль та гуманістична спрямованість ігрової діяльності дітей дошкільного віку позитивно залежить від розвитку їхніх творчих здібностей

По завершенні діяльності в експериментальній групі були зафіксовані наступні результати:

- у дітей покращилась та збагатилась емоційна та інтелектуальна сфери;

- малюки почали активно, точніше та сміливіше висловлювати свої думки і переживання і відображати їх на папері;

- у дітей значно підвищився рівень творчих здібностей та покращились показники рівня розвитку деяких психічних процесів (мислення, уваги, пам'яті).

3. *Левин В.А.* Воспитание творчества. – М.: Знание, 1998. – 64 с.

4. *Моляко В.А.* Психологические проблемы творческой деятельности. – К.: Знание, 1999. – 16 с.

SUMMARY

Nowadays creative development is the main aspect in children education. The author states that child's creative abilities get revealed through their mode of solving problem. And having the aim at developing and enhancing children's creativity we have to pay attention

to the way they play. The author states that the games made up by children themselves are more creative than those proposed by the adults. The author believes that a game is an important method of cognitive education and development of basic mental processes.